

Kort til «Bruer inn i teksten»

Til bruk i arbeidet med å følge opp elevar som skårar under oppfølgingsgrensa på kartleggingsprøver i lesing.

Leseflyt-brua

I denne delen modellerer lærar leseflyt ved å lese saman med eleven, ved å lese teksten fleire gonger, ved å lese på ulike måtar, ved å få det til å høyrast interessant ut og ved å kople enkeltord til lengre frasar, setningar og tekstbolkar.

Forslag til gode spørsmål:

1. Kva ord gjorde teksten *interessant*?
2. Sei to ord som gjorde teksten *uttrykksfull*.
3. Kor i teksten las vi *sakte*, og korleis gjorde det teksten betre?
4. Kva ord las vi *høgast*, og kva gjorde det med teksten?
5. Kva følte du då vi las?
6. Kan du få denne setninga (eller dette avsnittet) til å høyrast annleis ut? Korleis vil du gjere det?
7. Kva vil den som lytta til lesinga, tenke at denne setninga eller teksten tyder? Korleis hjelpte måten du las på, med å fortelje dette?
8. Kan du lese dette slik at det høyrast mykje meir kjedeleg ut enn då vi las? Korleis vil du gjere det?
9. Kan denne setninga få ei heilt anna meaning viss vi les ho på ein annan måte?

Teiknsetting: Er det nokon som veit kva for eit teikn dette er?

Døme: Det er eit spørjeteikn. Korleis må vi lese då?

? Toneleiet går opp i slutten av setninga

! Toneleiet går rett fram

. Toneleiet går ned

, Vi tek ein liten pause i lesinga.

Å lese vanskelege ord-brua

Under har vi lista opp dei vanlegaste utfordringane elevar har i møte med tekst. Det kan vere lurt å lese gjennom lista før de arbeider med ein ny tekst. At lærar først eksplisitt viser og modellerer for så å late eleven trene på det som er vanskeleg, gir ofte gode resultat. Det er viktig at elevane får denne treninga i arbeid med interessante tekstar der lesing og skriving blir brukt til noko meningsfylt.

Dette er tiltak som passar like godt ein-til-ein som i rettleidd lesing, tekstarbeid i klassen og i lesing i ulike fag. Vel gjerne ut eitt eller to av punkta under, og modeller eksplitt kvar gong de jobbar med ein tekst i heil klasse. Hugs at dette kan vere svært korte økter.

- **Dobbel konsonant:** Vis, forklar og gjer elevane bevisste på at dobbel konsonant berre betyr at lyden framfor skal vere kort. Lat elevane få lese enkle ordpar med og utan dobbel konsonant (bil – bille, sus – suss, rote – rotte, fin – finn) Tips: bruk ordpara til å lage memory-spel.
- **Stumme bokstavar:** Lat eleven lese ordet slik det blir sagt i vanleg tale. Kva for ord som har stumme bokstavar varierer i ulike dialekter. Forklar elevane at «t» eller «d» til slutt i ord ofte ikkje gir lyd (det, hund, sand og så vidare) Her oppmodar vi lærarane til å gjere lokale tilpassingar til øvingar på slike ord, slik at dei vert relevante for elevane.
- **Diftongar (ei, au, øy, ai, oi, ai):** Forklar og vis elevane at når dei møter desse diftongane, skal dei ikkje lesast bokstav for bokstav, men som *ein* lyd. Lat elevane møte ord som «auge», «øyre», «høyre» og «køyre», og bruk dei i meningsfulle samanhengar, skriftleg og munnleg.
- **Ord med -ng-lyd:** I mange dialekter vert -ng-lyden uttala mjukt, medan lyden vert uttala med tydeleg -g-lyd i andre dialekter. Særleg gjeld dette i ein del område der elevane skriv nynorsk. Vi oppmodar læraren om å gjere lokale tilpassingar for meningsfulle øvingar.
- **Spørjeord:** På bokmål kan hv-lyden vere vanskeleg å lese, medan på nynorsk startar mange spørjeord på k eller kv (korleis, kva, kven, kvifor). Nokre elevar har behov for mengdetrening i desse orda. Nokre av spørjeorda skil seg frå dialektuttalen, og det er derfor nyttig at læraren modellerer, og at elevane får skrive spørsmål til kvarandre.
- **Ord som begynner på skj, kj eller sj ...**
- **Ord som begynner med tre konsonantar som str, skr...**
Desse orda kan vere nyttige å stoppe opp og snakke om og øve på.
- **E har nokre gonger lyden /æ/ (dette er også dialektavhengig):**
- Det står /der/ men vi seier /dær/
- Det står /her/ men vi seier /hær/

Fleire tips for å styrke ordlesinga til elevane:

- **Eg, deg, meg.** Det er mange dialekter som uttalar personleg pronomener annleis enn slik vi skriv, både om vi skriv bokmål og nynorsk.
- Når /o/ og /i/ står saman seier vi /åj/
- Ord som «det» og «som» treng elevane å øve på ofte. Slike ord er ofte enkle å lære om elevane får skrive orda i setningar.
- Studer gjerne bokstavmønster i ord (likar, hinkar) Kva er likt med slike mønster?
- Å samanlikne ord som er nesten like (is – fis, lam – lama, sel – esel) kan fremje ordgjenkjenning og vise at det er viktig å lese nøyaktig.
- Skriv opp ord som begynner med hj-, og øv på å lese dei (hjerne, hjelp). Forklar elevane at /hj/ i starten av ord alltid blir uttala /j/.
- Snakk saman om korte ord som ofte blir sette saman til lange ord (ispinne, brunost, lastebil).

Aktivering av bakgrunnskunnskap-brua

Lærer modellerer aktivering av bakgrunnskunnskap ved å dvele ved framsida av boka eller illustrasjonen til teksten. Få fram korleis det å tenkje over tittel og illustrasjon er med på å hjelpe oss å forstå det vi les.

Forslag til gode arbeidsmåtar:

1. Sjå på framsida av boka eller illustrasjonen til teksten. Studer bileta.
2. Kva trur du teksten handlar om?
3. Les tittelen.
4. Har de lese ei bok om dette før, sett ein film om temaet eller vore med på noko liknande?
5. Kva slag tekst trur de dette er? Er det ei forteljing eller ein faktatekst?
6. Kven trur du teksten handlar om?

Å stille spørsmål til teksten-brua

Lærer modellerer strategien *å stille gode spørsmål til teksten* ved først å snakke med elevane om kva dei trur teksten handlar om, før elevane formulerer eit spørsmål som dei kan stille til teksten. Svaret på spørsmålet finn elevane ofte ikkje direkte i teksten, og dei vil lese vidare for å leite etter svaret.

Forslag til gode arbeidsmåtar:

1. Sjå på tittel, overskrifter og bilete i teksten.
2. Kva trur du teksten handlar om?
3. Les den første setninga i dette avsnittet (eller kapittelet). Skriv ned eit spørsmål.
4. Les om igjen det du har lese i dag.
5. Kan du svare på spørsmålet du stilte?
6. Fann du svaret i teksten?
7. Viss du fann fram til svaret, diskuter det i gruppa di.

For å gjere elevane bevisste på strategiane kan lærar stille spørsmål til elevane:

- Vart det enklare å forstå teksten når vi las den fleire gonger?
- Vart det enklare å forstå kva teksten handlar om når du stilte spørsmål til teksten?

Å summere opp teksten-brua

Når lærar summerer opp ein tekst i lag med elevane, løftar han fram viktige ord i teksten, strekar under fakta i teksten, lagar setningar og les høgt – med innleving – det som elevane har skrive ned.

Forslag til gode arbeidsmåtar:

1. Les teksten.
2. Strek under orda som har mest å seie for meininga i teksten.
3. Strek under 2–3 faktaord eller delar i teksten som er viktige for innhaldet. Her bør dei 2–3 orda du strekar under, vere i forskjellige setningar.
4. Les setningane og orda de har streka under, i lag, som ei oppsummering.
5. Skriv samandraget og legg til ord som manglar.

For å gjere elevane bevisste på strategiane kan lærar stille spørsmål:

- Vart det enklare å forstå teksten når vi fann viktige ord?
- Vart det enklare å forstå teksten når vi laga oppsummering?